

mo ita vivebat, ut nulla ejus vita pars summæ turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccato tenebatur, ut, cum impudens fuisset in factis, tum impudentior videretur, si negaret.

Nunc vero quid faciat Hortensius? Avaritiæ crimina frugalitatis laudibus deprecetur? At hominem flagitiosissimum, libidiniosissimum, nequissimumque defendit. An ab hac ejus infamia, nequitia, vestros animos in aliam partem, fortitudinis commemoratione, traducat? At homo inertior, ignavio, magis vir inter mulieres, impura inter viros muliercula proferri non potest. At mores commodi. Quis contumacior? quis inhumanior? quis superbius? At hæc sine cuiusquam malo. Quis acerbior? quis insidiosior? quis crudelior unquam fuit? In hoc homine, atque in ejusmodi causa quid facerent omnes Crassi, & Antonii? Tantum, opinor, Hortensius, ad hanc causam non accederent, ne in alterius impudentia sui pudoris existimationem amitterent. Liberi enim ad causas, solutique veniebant: neque committebant⁴⁷, ut, si impudentes in defendendo esse noluisent, ingrati in deserendo existimarentur.

⁴⁷ Neque committebant] Non committebant id, quod commisit Hortensius: qui, si defendit Verrem, impudens est: si deserit, cum ab eo beneficia multa accepit, ingratus existimabitur. *Manus.* Sphingem Hortensio a Verre datam, notum est omnibus medicis quidem eruditis. Plinius, libro 34, Ciceronis dictum in Hortensium commemorat. *Cum,* inquit, *ars in Verrii iudicio altitacione, Hortensius diceret, Ciceroni se*

nigmata non intelligere: respondit debere, quoniam Sphingem domi haberet. Quintilianus lib. 6. his verbis: *Ex historia etiam docere urbanitatem, eruditum: ut Cicero fecit, cum ei testem in iudicio Verrii roganti dixisset Hortensius, Non intelligi hæc anigmata: Atqui debet, inquit, cum Sphingem domi habere.* Acceperat autem ille a Verre Sphingem æneam magnæ pecuniæ. Et idem tradit Plutarchus in vita Ciceronis, & Apoptegm. Notandum.

ACCU-

ACCUSATIONIS IN C. VERRREM

LIBER TERTIUS.

DE FRUMENTO.

ORATIO VIII.

ARGUMENTUM.

Coninet hic liber furta Verrii in omni frumenti genere. Frumenti autem, quod prætor Siculus ab aratoribus exigere poterat & debebat, erat primo decumanum, quod aratores pro agris sibi attributis dabant: alterum erat emptum, quod vî legis Rupilia tenebantur populi Sicilia vectigales populo Romano certo pretio vendere. Id erat vel decumanum alterum, cui pretium erat a senatu Romano constitutum in modios singulos H-S terni: vel imperatum, cui H-S quaterni constituti erant. Constituebatur autem a senatu in annos singulos e lege Terentia & Cassia frumentaria, quanta pecuniæ summa in utrumque empti genus ex arario impenderetur. Tertium erat æstimatum, sive in cellam, quod ex S. C. & legibus Prætoris in cellam ad usus suos imperabatur. Dabat senatus Quæstori Prætoris certam ex arario pecuniam, unde ab aratoribus emeret, & quidem modium tritici H-S IV. hordei autem H-S II. Illam pecuniam aratoribus adnumerabat, & deinde frumentum debebatur quo volebat. Licet autem Prætori certam pecuniam, quantum scilicet æquum erat, ab aratoribus pro frumento & vectura pacisci. Jam ostendit a cap. 6. ad 70. fraudes & furta Verrii in decumano: a cap. 70. ad 81. in empto, & deinde in æstimato. ERNESTUS.

I. OMNES,

I.

MNES, qui alterum, Judices, nullis impulsu inimicitii, nulla privatim læsi injuria, nullo præmio adducti, in iudicium reipublicæ causa vocant, providere debent, non solum quid oneris in præsentia tollant, sed etiam quantum in omnem vitam negotii suscipere conentur. Legem enim sibi ipsi dicunt innocentia, continentia, virtutumque omnium, qui ab altero rationem vitæ reposcunt: atque eo magis, si id, ut ante dixi, faciunt nulla re commoti alia, nisi utilitate communi. Nam qui sibi hoc sumpsit, ut corrigat mores aliorum, ac peccata reprehendat, quis huic ignoscat, si qua in re ipse ab religione officii declinarit? Quapropter hoc etiam magis ab omnibus ejusmodi civis laudandus, ac diligendus est, qui non solum reipublicæ civem improbum remouet, verum etiam se ipsum ejusmodi fore profitetur, ac præstat, ut sibi non modo communi voluntate virtutis, atque officii, sed etiam ut quadam magis necessaria ratione recte sit, honesteque vivendum.

Itaque hoc, Judices, ex homine clarissimo, atque eloquentissimo, L. Crasso, sæpe auditum est, cum se nullius rei tam poenitere diceret, quam quod C. Carbonem unquam in iudicium vocavisset. Minus enim liberas omnium rerum voluntates habebat; & vitam suam pluribus, quam veller, observari oculis arbitrabatur. Atque ille his præfidiis ingenii, fortunæque munitus, tamen hac cura continebatur, quam sibi, nondum cofirmato consilio, sed ineunte ætate, susceperat. Quo minus etiam perspicitur eorum virtus, & integritas, qui ad hanc rem adolescentuli, quam qui jam firmata ætate descendunt. Illi enim, antequam potuerunt existimare, quanto liberior vita sit eorum, qui neminem accusarint, gloria causa,

1 C. Carbonem] C. Papirius Carbo summus fuit orator. Seditiosissimum gessit tributum. Itaque L. Crassus, annos natus 21, eum statim ab ipso consulatu, initio anni 634. accusavit majestatis. Celebratum fuit hoc publicum iudicium magno populi concursu: & meminit Cicero variis in locis ac-

cusationis Crassianæ, in qua primum L. Crassus eloquentia summæ dedit experimentum. C. Carbo voluntaria morte se a severitate iudicium vindicavit. Cic. in Bruto, cap. 27. Cantharidas sumpsisse dicitur, Fam. ix. 25. Hortens.

sa, atque ostentationis, accusant: nos, qui jam, & quid scire, & quantum judicare possemus, ostendimus, nisi facile cupiditates nostras teneremus, nunquam ipsum nobis præcideremus istam licentiam, libertatemque vivendi.

II. Atque hoc ego plus oneris habeo, quam qui cæteros accusarunt, (si onus est id appellandum, quod cum lætitia feras, ac voluptate) veruntamen hoc ego amplius suscipi, quam cæteri; quod ita postulatur ab omnibus, ut ab iis se abstineant maxime vitii, in quibus alterum reprehenderint. Furem aliquem, aut rapacem accusaris? vitanda tibi semper erit omnis avaritiæ suspicio. Maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem? cavendum erit semper, ne qua in re asperior, aut inhumanior fuisse videare. Corruptorem; adulterum? providendum diligenter, ne quod in vita vestigium libidinis appareat. Omnia postremo, quæ vindicaris in altero, tibi ipsi vehementer fugienda sunt. Etenim non modo accusator, sed ne objurgator quidem ferendus est is, qui, quod in altero vitium reprehendit, in eo ipse deprehenditur. Ego in uno homine omnia vitia, quæ possunt in homine perditio, nefarioque esse, reprehendo: nullum esse dico indicium libidinis, sceleris, audaciæ, quod non in istius unius vita perspicere possitis. Ego in isto reo legem hanc, Judices, mihi statuo; vivendum ita esse, ut isti non modo factis, dictisque omnibus, sed etiam oris, oculorumque illa contumacia, ac superbia, quam videtis, dissimillimus esse, ac semper fuisse videar. Patior non moleste, Judices, eam vitam, quæ mihi sua sponte antea jucunda fuerit, nunc jam mea lege, & conditione necessariam quoque futuram.

III. Et in hoc homine sæpe a me quæris, Hortensi, quibus inimicitii, aut qua injuria adductus, ad accusandum descenderim. Mitto jam rationem officii mei, necessitudinisque Siculorum: de ipsis tibi inimicitii respondeo. An tu majores ullas inimicitias putas esse, quam contrarias hominum sententias, ac dissimilitudines studiorum, & voluntatum? Fidem sanctissimam in vita qui putat, potest ei non inimicus esse, qui quæstor consulem suum, consiliis commissis, pecunia tra-

dita, rebus omnibus creditis, spoliare, relinquere, prodere, oppugnare ausus sit? Pudorem, & pudicitiam qui colit, potest animo æquo istius quotidiana adulteria, meretriciam disciplinam, domesticum lenocinium videre? Qui religiones deorum immortalium retinere vult, ei, qui sana spoliavit omnia, qui ex thesaurum orbis prædari sit ausus, inimicus non esse qui potest? Qui jure æquo omnes putat esse oportere, is tibi non infestissimus sit; cum cogitet varietatem, libidinemque decretorum tuorum? Qui sociorum injuriis, provinciarumque incommodis doleat, is in te non expilatione Asia, vexatione Pamphylia, squalore & lacrymis Sicilia concitetur? Qui civium Romanorum jura, ac libertatem, sanctam apud omnes haberi velit, is non tibi plus etiam, quam inimicus esse debeat, cum tua verbera, cum secures, cum cruce ad civium Romanorum supplicia fixas recordetur? An, si qua in re contra rem meam decreverit aliquid injuria, jure me ei inimicum esse arbitraret: cum omnia contra omnium bonorum rem, causam, rationem, utilitatem, voluntatemque fecerit, quæris, cur ei sim inimicus, cui populus Romanus infestus sit? qui præsertim plus etiam, quam pars virilis postulat, pro voluntate populi Romani, oneris ac muneris suscipere debeam?

IV. Quid illa, quæ leviora videntur esse, non cuiusvis animi possunt movere? quod ad tuam ipsius amicitiam, cæterorumque hominum magnorum, atque nobilium, faciliorem aditum istius habet nequitia, & audacia, quam cuiusquam nostrum virtus, & integritas? Odistis hominum novorum industrias: despicitis eorum frugalitatem: pudorem contemnitis: ingenium vero, & virtutem, depressam, extingamque cupiditatis. Verrem amatis. Ita credo: si non virtute, non industria, non innocentia, non pudore, non pudicitia; at ferme, at literis, at humanitate ejus delectamini. Nihil horum est: contraque sunt omnia cum summo dedecore, ac turpitudine, tum singulari stultitia, atque inhumanitate oblita. Huic homi-

2. Ex thesaurum orbis] Vide supra lib. I. cap. 59.

homini si cuius domus patet, utrum ea patere, an hiare, ac poscere aliquid videtur? Hunc vestri janitores, hunc cubicularii diligunt: hunc liberti vestri, hunc servi, ancillæque amant: hic cum venit, extra ordinem vocatur: hic solus introducit: cæteri sæpe frugalissimi homines excluduntur. Ex quo intelligi potest, eos vobis esse carissimos, qui ita vixerunt, ut sine vestro præsidio salvi esse non possint.

Quid? hoc cuiquam ferendum putas esse, nos ita vivere in pecunia tenui, ut prorsus nihil acquirere velimus: ut dignitatem nostram, populique Romani beneficia non copiis, sed virtute tueamur: istum rebus omnibus undique ereptis, impune eludentem, circumfluere, atque abundare? hujus argento domos vestras, hujus signis & tabulis forum comitiumque ornari? præsertim cum vos vestro Marte his rebus omnibus abundetis? Verrem esse, qui vestras villas suis manubiis ornet? Verrem esse, qui cum L. Mummio certet; ut plures hic sociorum urbes, quam ille hostium, spoliasset videatur? plures hic solus villas ornamentis sanorum, quam ille sana spoliis hostium ornasse? Et is erit ob eam rem vobis carior, ut cæteri libentius suo periculo vestris cupiditatibus serviant?

V. Verum hæc & dicuntur alio loco, & dicta sunt: nunc proficiscemur ad reliqua, si pauca ante fuerimus a vobis, Judices, deprecari. Superiore omni oratione perattentos vestros animos habuimus. Id fuit nobis gratum admodum. Sed multo erit gratius, si reliqua voletis attendere: propterea quod in his omnibus, quæ antea dicta sunt, erat quadam ex ipsa varietate ac novitate rerum ac criminum delectatio. Nunc tractare causam institui frumentariam: quæ magnitudine injuriæ, fere criminibus cæteris antecellit; jucunditatis in agendo, & varietatis minus habebit. Vestra autem auctoritate & prudentia dignissimum est, Judices, in audiendi diligentia,

Tom. IV.

S f non

3 Hiare] Proprie dicuntur pulli avium ad escam: metaphorice, est avidè expetere. Hinc hiantes cupiditates, apud Tacit. hist. lib. 1. cap. 12. Domus hiar, continens pro contento; id est, domus domus aperto ore, id est, avidissime prædam concupiscit.

Horrensus.

4 Suis manubiis] Verbum invidiosum; quasi Verres Siculos, quos expilavit, hostium in loco habuerit; nam manubie prædam de hostibus captam significant, Idem.

non minus religioni tribuere, quam voluptati. In hac causa frumentaria cognoscenda hæc vobis proponite, Judices, vos de rebus fortunisque Siculorum omnium, de civium Romanorum, qui arant in Sicilia, bonis, de vestigalibus a majoribus traditis, de vita victuque populi Romani cognituros. Quæ si magna, atque adeo maxima vobis videntur; quam varie & quam copiose dicantur, expectare nolite.

Neminem vestrum præterit, Judices, omnem utilitatem, opportunitatemque provinciæ Siciliae, quæ ad commoda populi Romani adjuncta sit, consistere in re frumentaria maxime. Nam cæteris rebus adjuvamus ex illa provincia: hac vero alimur, ac sustinemur. Ea causa tripartita, Judices, erit in accusatione. Primum enim de *Decumano*, deinde de *Empo* dicemus frumento, postremo de *Æstimato*.

VI. Inter Siciliam cæterasque provincias, Judices, in agrorum vestigalium ratione hoc interest, quod cæteris aut impositum vestigal est certum⁵, quod stipendiarium dicitur, ut Hispanis, & plerisque Penorum, quasi victoriæ præmium, ac pœna belli: aut censoria locatio constituta est, ut Asiæ, lege Sempronia. Siciliae civitates sic in amicitiam fidemque recepimus, ut eodem jure essent, quo fuissent: eadem conditione populo Romano parerent, qua suis antea paruissent.

Perpauca Siciliae civitates sunt bello a majoribus nostris subactæ: quarum ager cum esset publicus populi Romani factus, tamen illis est redditus. Is ager a censoribus locari solet. Fœderatæ civitates⁶ duæ sunt, quarum decumæ venire

⁷ non

⁵ *Vestigal certum*] Non frumento, sed pecunia pendebatur. Eam certam & definitam populo Romano quotannis in frugum sive copia sive inopia, quadam provinciæ persolvebant. Hæc ob eam rem *stipendiaria* appellatur. *Decumane* dicebantur, quæ decimam frugum partem solvebant; quod vestigal, quia ex annorum ratione, & frugum copia aut inopia pendet, & modo minus, modo amplius est, ideo *incertum* appellatum est. De *censoria locatione* hæc habe. Agri devictarum nationum Romæ a censoribus locari solebant; ea lege, ut certum frumenti numerum quotannis locatores populo Romano pen-

derent. Quod etiam in quibusdam Siciliae civitatibus agris factum est, ut modo dicitur. Per *legem Semproniam*, eam intellige, quam tulit Tib. Sempronius Gracchus anno 620, ut agri regis Attali, qui populum Romanum heredem fecerat, a censoribus locarentur; inde vestigal populo Romano pendere. *Idem*.

⁶ *Fœderatæ civitates*] Fœderatarum triplex erat genus. Unum, cum, bello victis leges a victore dabantur; suæque leges, sui magistratus adimebantur. Alterum, cum patres bello, æquo federe in pacem, atque amicitiam veniebant. Tertium, cum quæ ho-

res

² non soleant, Mamertina & Taurominitana. Quinque præterea sine fœdere immunes civitates ac liberæ, Centuripina, Halensina, Segestana, Haliciensis, Panormitana. Præterea omnis ager Siciliae civitatum decumanus est⁸: itemque ante imperium populi Romani ipsorum Siculorum voluntate & institutis fuit.

Videte nunc majorum sapientiam: qui, cum Siciliam, tam opportunum subsidium belli, atque pacis, ad rempublicam adjunxissent, tanta cura Siculos tueri & retinere voluerunt, ut non modo eorum agris vestigal novum nullum imponent, sed ne legem quidem venditionis decumarum, neve vendendi aut tempus, aut locum commutarent: ut certo tempore anni, ut ibidem in Sicilia, denique ut lege Hieronica⁹ venderent. Voluerunt eos in suis rebus ipsos interesse: eorumque animos, non modo lege nova, sed ne nomine quidem legis novo commoveri. Ita decumas lege Hieronica semper vendendas censuerunt, ut iis jucundior esset muneris illius functio, si ejus regis, qui Siculis carissimus fuit, non solum instituta, commutato imperio, verum etiam nomen maneret. Hoc jure ante Verrem prætorem Siculi semper usi sunt: hic primus instituta omnium, consuetudinem a majoribus traditam, conditionem amicitiae, jus societatis, convellere & commutare ausus est.

VII. Qua in re primum illud reprehendo, & accuso, cur in re tam veteri, tam usitata, quidquam novi feceris. Ingenio aliquid affectus es? tot homines sapientissimos & clarissimos, qui illam provinciam ante te tenuerunt, prudentia consilioque victisti? Est tuum, est ingenii, diligentiaeque tuæ. Do hoc tibi, & concedo: scio, te Romæ¹⁰,

S I 2 cum

res nunquam fuerant, ad amicitiam sociali fœdere jungendam coibant. Harum optima erat conditio; nam etsi aliquid ex fœdere populo Romano debebant, tamen in cæteris rebus liberæ erant; suamque rempublicam, suas leges, & suos magistratus habebant. *Idem*.

⁷ *Venire*] Id est, locari a censoribus. *Idem*.

⁸ *Decumanus est*] Decumas dat. Sunt igi-

tur ex quatuor generibus Siciliae civitates. Aliæ, quarum ager a censoribus locatur, ut pro decumis pecuniam capiant. Aliæ, quarum ager non locatur, nec veniunt decumæ, sed exiguntur. Aliæ, quæ nihil omnino pendunt. Aliæ, quæ decumas dent. *Mantius*.

⁹ *Legem Hieronicam*] Vide in hujus Tomi præmio *Indiculum*.

¹⁰ *Romæ*] Quæ mox enumerabuntur, habes libro I.

cum prator esses, edicto tuo possessiones hereditatum a liberis ad alienos, a primis heredibus ad secundos, a legibus ad libidinem tuam transfulisse. Scio, te edicta superiorum omnium correxisse, & possessiones hereditatum non secundum eos, qui proferrent, sed secundum eos, qui dicerent testamentum factum, dedisse: easque res novas, abs te prolatas & inventas, magno tibi quaestui fuisse scio: eundemque te meminisse censorias quoque leges in fartis testis exigendis tollere, & commutare: ne is redimeret, cuja res esset: ne pupillo tutores, propinquiue consulerent, quo minus fortunis omnibus everteretur: exiguam diem praesumere operi, qua ceteros ab negotio excluderes, ipse in tuo redemptore nullam certam diem observares.

Quamobrem novam legem te in decumis statuisse non miror, hominem in edictis praetoriis, in censoriis legibus tam prudentem, tam exercitatum: non, inquam, miror, te aliquid excogitasse: sed quod tua sponte, injussu populi, sine senatus auctoritate jura provinciae Siciliae mutaris, id reprehendo, id accuso. L. Octavio, & C. Cottae consulibus senatus permisit, ut vini & olei decumas, & frugum minutarum, quas ante te quaestores in Sicilia vendere consueverant, Romae venderent, legemque his rebus, quae ipsis¹¹ videretur, edicerent. Cum locatio fieret, publicani postularunt, quasdam res ut ad legem adderent, neque tamen a censoriis ceteris legibus recederent. Contra dixit is, qui casu tum Romae fuit; tuus hospes, Verres, hospes, inquam, & familiaris tuus, Sthenius hic Thermitanus. Consules causam cognoverunt: cum viros primarios atque amplissimos civitatis multos in consilium advocassent, de consilii sententia pronuntiarunt, se lege Hieronica vendituros.

VIII. Itane vero? prudentissimi viri, summa auctoritate praediti, quibus senatus legum dicendarum in locandis vestigalibus omnem potestatem permiserat, populusque Romanus idem jusserat, Siculo uno recusante, cum amplificatione vestigalium, nomen Hieronicae legis mutare noluerunt: tu ho-

mo

¹¹ Quae ipsis] Alii, quam ipsis videretur, per syllepsin.

mo minimi consilii, nullius auctoritatis, injussu populi ac senatus, tota Sicilia recusante, cum maximo detrimento, atque adeo exitio vestigalium, totam Hieronicaem legem sustulisti.

At quam legem corrigit, Judices, atque adeo totam tollit? acutissime ac diligentissime scriptam: quae omnibus custodiis subiectum aratorem decumano tradit, ut neque in fegetibus, neque in areis, neque in horreis, neque in amovendo, neque in asportando frumento, grano uno posset arator sine maxima poena fraudare decumanum. Scripta lex ita diligenter est, ut eum scripsisse appareat, qui alia vestigalia non haberet: ita acute, ut Siculum: ita severe, ut tyrannum: qua lege Siculis tamen arare expediret. Nam ita diligenter constituta sunt jura decumano, ut tamen ab invito aratore plus decuma non possit auferri. Cum haec essent ita constituta, Verres tot annis, atque adeo seculis inventus est, qui haec non commutaret, sed everteret: eaque, quae jamdudum ad salutem fociorum, utilitatemque reipublicae composita, comparataque essent, ad suos improbissimos quaestus converteret: qui primum certos instituerit nomine decumanos, re vera ministris, ac satellites cupiditatum suarum: per quos ostendam sic provinciam per triennium vexatam atque vastatam, Judices, ut eam multis annis, multorum innocentia, sapientiaque recreare nequeamus.

IX. Eorum omnium, qui decumani vocabantur, princeps erat Q. ille Apronius, quem videtis: de cujus improbitate singulari, gravissimarum legationum querimonias audistis. Aspiciate, Judices, vultum hominis, & aspectum: & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet, illos ejus spiritus Sicilienses quos fuisse putetis, cogitate, ac recordamini. Hic est Apronius, quem in provincia tota Verres, cum undique nequissimos homines conquisset, & cum ipse secum sui similes duxisset, non parum multos, nequitia, luxuria, audacia, sui simillimum judicavit. Itaque istos inter se perbrevis tempore, non res, non ratio¹², non commen-

datio

¹² Non res, non ratio] Non quod negotio sine ratione non potest esse. Plaut. Prolog. Amphit. Ut res rationalisque vestrorum conjungantur haec, quia res, hoc est, negotium Bene expedire vultis. GRÆV.

330 I N V E R R E M
datio aliqua, sed studiorum turpitudine, similitudoque conjunxit.

Verres mores improbos, impurosque nostis. Fingite vobis, si potestis, aliquem, qui in omnibus istis rebus par ad omnium flagitiorum nefarias libidines esse possit; is erit Apronius ille: qui, ut ipse non solum vita, sed etiam corpore atque ore significat, immensa aliqua vorago est, aut gurgis vitiorum turpitudinumque omnium. Hunc in omnibus stupris, hunc in sanorum expilationibus, hunc in impuris conviviis principem adhibebat: tantamque habebat morum similitudo conjunctionem atque concordiam, ut Apronius, qui aliis inhumanus ac barbarus, isti uni commodus ac disertus videretur: ut, quem omnes odissent, neque videre vellent, sine eo iste esse non posset: ut, cum alii, ne conviviis quidem iisdem, quibus Apronius, hic iisdem etiam poculis uteretur: postremo, ut odor Apronii teterrimus oris & corporis, quem (ut ajunt) ne bestiae quidem ferre possent, uni isti suavis & jucundus videretur. Ille erat in tribunali proximus: in cubiculo solus: in convivio dominus, ac tum maxime, cum, accubante praetextato praetoris filio, in convivio saltare nudus coeperat.

X. Hunc, uti dicere institui, principem Verres ad fortunas aratorum vexandas, dirimendasque esse voluit: hujus audaciae, nequitiae, crudelitati, fidelissimos socios, optimosque cives scitote hoc praetore traditos, Judices, atque additos fuisse, novis institutis & edictis, tota Hieronica lege (quemadmodum antea dixi) rejecta & repudiata.

Primum, edictum, Judices, audite praclarum: QUANTUM decumanus edidisset¹³ aratorem sibi decumae dare oportere, ut tantum arator decumano dare cogereetur. Quomodo¹⁴? Quantum poposcerit Apronius, dato. Quid est hoc? utrum praetoris institutum in socios, an in hostes victos infani edictum, atque imperium tyranni? Ego tantumdem, quantum ille poposcerit? poscet omne, quantum exaravero. Quid omne? immo plus etiam, inquit, si volet. Quid tum? Quid censet?

¹³ Edidisset] Significasset, declarasset. *Horrensus*.

331 ACTIONIS II. LIBER III.
fes? Aut dabis, aut contra edictum fecisse damnabere. Per deos immortales! quid est hoc? verisimile enim non est. Sic mihi persuadeo, Judices, tametsi omnia in istum hominem convenire putetis, tamen hoc vobis falsum videri. Ego enim, cum hoc tota Sicilia diceret, tamen affirmare non auderem, si haec edicta non ex ipsius tabulis totidem verbis recitare possem: sicuti faciam. Da, quaeso, scriba: recitet ex codice. Recita edictum de professione. EDICTUM DE PROFESSIONE¹⁵. Negat me recitare totum. Nam id significare nutu videtur. Quid praetereo? an illud, ubi caves tamen Siculis, & miseros respicis aratores? edicis enim, te in decumanum, si plura sustulerit, quam debitum sit, in octuplum judicium daturum esse. Nihil mihi placet praetermitti. Recita hoc quoque, quod postulat; totum recita. EDICTUM DE JUDICIO IN OCTUPLUM. Judicio ut arator decumanum persequatur? miserum, atque iniquum, ex agro homines traduci in forum, ab aratro ad subsellia, ab usu rerum rusticarum ad insolitam litem, atque judicium.

XI. Cum omnibus in aliis vestigialibus, Asiae, Macedoniae, Hispaniae, Galliae, Africae, Sardiniae, ipsius Italiae, quae vestigialia sunt¹⁶; cum in his, inquam, rebus omnibus publicanus petitor¹⁷, ac pignerator, non ereptor, neque possessor soleat esse: tu de optimo, de justissimo, de honestissimo genere hominum, hoc est, de aratoribus, ea jura constituebas, quae omnibus aliis essent contraria. Utrum est aequius, decumanum petere, an aratorem repetere? judicium, integra re, an

¹⁴ Quomodo?] Dialogismus. Arator: Quomodo. Verres: Quantum poposcerit, &c. Arator: Quid est hoc? &c. Verres: Quid omne? immo, &c. Arator: Quid censet? &c. Verres: Aut dabis, &c. Verba iudicium: Per deos immortales. Verba Ciceronis: Sic mihi, &c. Idem.

¹⁵ De professione] Ne arator minus profiteatur, quam exaraverit: ne decumanus plus, quam sibi debeat, debere profiteatur. *Infra. Manutius*.

¹⁶ Quae vestigialia sunt] Quae vestigialia sunt. Convertit enim ad neutrum genus haec simul omnia, Asiam, Macedoniam, &c. Idem. Legendum putarem, Quae vestigialia

sunt. Ut sit, ex qua parte, vel quibus in locis vestigialia sunt in Italia. *Horom*. Haec verba aut nihil hoc loco significant, aut sententiam corrumpunt. Jam non omnis Italia erat vestigialis. Idcirco, legi debet, in vestigialibus Italiae, quae vestigialis sit. *Lambinus*.

¹⁷ Petitor] In his vestigialibus solet publicanus petere ab aratore; qui si non solvit, idem publicanus, praetoris auctoritate, pignus ab eo, ut res extra sit aleam, accipit; Gall. *faire une fausse*. Sed rem ipsam non eripit aratori, neque in illius possessionem irruit. *Horrensus*.

an perdita, feri? eum, qui manu quaesierit, an eum, qui digito¹⁸ licitus sit, possidere? Quid? qui in singulis jugis¹⁹ arant, qui ab opere ipsi non recedunt, quo in numero magnus ante te praetorem numerus, magna multitudo Siculorum fuit: quid facient? cum dederint Apronio, quod poposcerit, relinquunt arationes, relinquunt Larem familiarem suum? venient Syracusas, ut, te praetore, videlicet, æquo jure, Apronium, delicias, ac vitam tuam, iudicio recuperatorio persequantur?

Verum esto: reperietur aliquis fortis, & experiens arator, qui, cum tantum dederit decumano, quantum ille deberi dixerit, iudicio repetat, & poenam octupli persequatur. Expecto vim edicti, severitatem praetoris: faveo aratori, cupio octupli damnari Apronium. Quid tandem postulat arator? nihil, nisi ex edicto iudicium in octuplum. Quid Apronius? non recusat. Quid praetor? jubet recuperatores²⁰ rejicere. Decurias scribamus. Quas decurias? de cohorte mea rejicies, inquit. Quid? ista cohors quorum hominum est? Volusii haruspicii, & Cornelii medici, & horum canum, quos tribunal meum vides lambere. Nam de conventu nullum unquam iudicem, nec recuperatorem dedit. Iniquos decumanis esse aiebat omnes, qui ullam agri glebam possiderent. Veniendum erat

¹⁸ Digito] Sublato digito licebantur. Lib. 1. *Digitum tollit Junius*. Manu.

¹⁹ In singulis jugis] Non in amplo fundo, sed in uno tantum iugo, quod ipsi arant, & unde recedere non licet. Jugum erat, quod uno die iuncti boves exarare possent. *Idem*.

²⁰ Recuperatores] Gall. *des Commissaires*. Erant homines ab ordinario iudice seu praetore delegati, qui de privatis controversiis iudicarent. Hinc *recuperatorium iudicium* appellatur, quod exercebat per recuperatores, sic dictos a *recuperando*, quod per eos summi quique recuperaret. Deligebantur in singulis provinciis ex conventu civium Romanorum, qui inibi negotiabantur. Itaque Verrem reprehendit Orator, & quod in hac aratorum causa ab illa consuetudine more suo recessurus sit; & quod recuperatores de cohorte sua, homines nequam, daturus sit. *Quid* faciet bonus praetor, inquit Cicero, cum a-

ratior ad eum in jus venerit? *Jubebit* aratorem recuperatores *rejicere*; id est, forte ducere, & pro suo jure eos rejicere, qui sibi non placeant. Arator, qui rem via perulgata tractatum iri putabit, dicit statim, *Decurias scribamus*: id est, recuperatores sortiamur ex decuriis, seu ex conventu civium Romanorum, qui in decuriis in provinciis, uti Romæ senatores, describebantur: & nomina eorum, quos forte duxerimus, in albo describamus. Respondit Verres: *Quas* tu mihi naras *decurias*? dabo tibi recuperatores ex mea cohorte; rejicies, id est, eliges ex eis, quos tu voles. *Quid* ais? dicit arator: qui sunt ibi ex tua cohorte homines? Sunt, inquit praetor, Volusius haruspex: Cornelius, medicus meus; & ceteri mei affectæ, qui omnia, more canum, ad prædam meam odorantur; quique tribunal meum, quasi nutriculam, exsugunt. *Hæc* Senus dialogismus. *Hortensius*.

erat ad eos contra Apronium, qui nondum etiam Aproniam convivii crapulam exhalassent.

XII. O præclarum, & commemorandum iudicium! o severum edictum! o tutum perfrugium aratorum! Atque, ut intelligatis, cujusmodi ista iudicia in octuplum, cujusmodi istius de cohorte recuperatores existimati sint: sic attendite. Ecquem putatis decumanum, hac licentia permessa, ut tantum ab aratore, quantum poposcisset, auferret, plus quam deberetur, poposcisse? considerate cum vestris animis vosmetipsi, ecquem putetis; præsertim cum id non solum sine avaritia²¹, sed etiam sine impudentia accipere potuerit. Multos, necesse est. At ego omnes dico plus, ac multo plus, quam decumas, abstulisse. Cedo mihi unum ex triennio præturæ tuæ, qui octupli damnatus sit. Damnatus? immo vero in quem iudicium ex edicto tuo postulatum sit. Nemo erat videlicet aratorum, qui injuriam sibi factam queri posset: nemo decumanorum, qui grano amplius sibi, quam deberetur, deberi professus esset. Immo vero contra, rapiebat, & asportabat, quantum a quoque volebat, Apronius: omnibus autem locis aratores spoliati, ac vexati querebantur: neque tamen ullum iudicium reperiretur.

Quid est hoc? tot viri fortes, honesti, gratiosi, tot Siculi, tot equites Romani ab uno homine nequissimo, ac turpissimo læsi, poenam octupli sine ulla dubitatione commissam, non persequantur? Quæ causa? quæ ratio est? Una illa, iudices, quam videtis: quod ultro etiam illufos se, & irrisos ab iudicio discessuros videbant. Etenim quod esset iudicium, cum e Verri turpissimo, flagitiosissimoque comitatu tres recuperatorum nomine assedissent, affectæ istius, non a patre²² ei traditi, sed a meretricula commendati?

Ageret videlicet causam arator: nihil sibi frumenti ab Apronio.

Tom. IV.

T t

pro-

²¹ Non solum sine avaritia] Scripsit Cicero, indicante Metelli codice: *Non solum avaritia, sed etiam impudentia accidere poterat*. Grut. Optime. Porrit fieri, inquit Cicero, ut non modo avaritia impulsus plus acciperet decumanus, sed etiam imprudenter, cum putaret sibi vere tantum deberi.

²² Non a patre] Quis hic patri locus? Franc. *Non a populo Romano ei traditi*. Quod verum esse videtur. Nam quamvis ipsi prætores legerent comites sibi & contubernales: videntur tamen a senatu & populo nonnulli eis fuisse commendati. *Idem*.

pronio relicto, bona sua etiam direpta: se pulsatum, verberatumque diceret. Conferrent viri boni capita²³: de comifatione loquerentur inter se, ac de mulierculis, si quas a pratore abeuntes possent deprehendere. Res agi videretur²⁴. Surrexisset Apronius, nova dignitas publicani²⁵, non ut decumanus, squaloris plenus, ac pulveris; sed unguentis oblitus, vino, vigiliisque languidus. Omnia primo motu, ac spiritu suo, vini, unguenti, corporis odore compleset. Dixisset hæc, quæ vulgo dicere solebat, non se decumas emisse, sed bona, fortunæque aratorum: non se decumanum esse Apronium, sed Verrem alterum: dominum illorum, ac tyrannum. Quæ cum dixisset, illi viri optimi de cohorte istius recuperatores, non de absolvendo Apronio deliberarent, sed quærentes, æquò modo petitorum ipsum Apronio²⁶ condemnare possent.

XIII. Hanc tu licentiam diripiendorum aratorum cum decumanis, hoc est Apronio, permisisses, ut, quantum veller, posceret: quantum poposcisset, auferret: hoc tibi defensionis ad iudicium tuum comparabas, habuisse te edictum, recuperatores daturum in octuplum? Si mehercule ex omni copia conventus Syracusani, splendidissimorum, honestissimorumque hominum faceres potestatem aratori, non modo rejciendi, sed etiam sumendi recuperatores: tamen hoc novum genus injuriæ ferre nemo posset, te, cum tuos omnes fructus publicano tradidisses, & rem de manibus amississes²⁷, tum bona tua repetere, ac persequi lite atque iudicio.

²³ Conferrent... capita] Sic Liv. lib. 11. cap. 45. pro quo illatus dixit conferre sermones inter se; Terent. *Conferre consilia*. Gall. *délibérer ensemble*. Hortensius.

²⁴ Res agi videretur] Simularent se colloqui & conferre de aratoris controversia. *Hortensius*.

²⁵ Nova dignitas publicani] Dignitas est in publicanis, quia sunt equestris ordinis. Apronius eques Romanus non erat: ideo, *Nova dignitas publicani*, cum quadam irrisione dixit. Fungebatur autem Apronius, cum decumanus esset, munere publicani. *Manu*.

²⁶ Apronio] In Apronii gratiam. *Condemnare*. Contendit Gravius scripsisse Ciceronem.

nem, *Apronio condonare*; hoc est, non modo damnare petitorum, seu aratorem, ita ut perdat quod petebat sibi restitui; sed & Apronio ipsum tradere vexandum pro arbitrio, quasi calumniatorem; qui innocenti Apronio negotium facessere conatus sit. *Hortensius*.

²⁷ De manibus amississes] Quæro quid sit hoc loco, *de manibus amittere*? Sane displicet. Puto legendum, *de manibus amississes*, quia melius convenit cum membro precedenti, *cum tuos omnes fructus publicano tradidisses*; & quia Ciceronem sic locutum fuisse video pro Cælio; cap. 28. *Quæro cur Licinium... mulieraria manus ista de manibus emisisset*. Idem.

iudicium sit in edicto; re quidem vera tuorum comitum, hominum nequissimorum collusio cum decumanis, focis tuis, atque adeo procuratoribus: tamen audes illius iudicii mentionem facere, præsertim cum id non modo oratione mea, sed etiam re ipsa refellatur? cum in tantis incommodis aratorum, injuriisque decumanorum, nullum ex isto præclaro edicto non modo factum, sed ne postulatum quidem iudicium inveniat?

Erit tamen in aratores lenior, quam videtur. Nam, qui in decumanos octupli iudicium se daturum edixit, idem habuit in edicto, se in aratorem in quadruplum daturum. Quis hunc audet²⁸ dicere aratoribus infestum, aut inimicum fuisse? quanto lenior est, quam in publicanum? Edixit²⁹, ut, quod decumanus edidisset sibi dari oportere, id ab aratore magistratus Siculus exigeret. Quid dereliquit³⁰ iudicii, quod in aratorem dari posset? Non malum est, inquit, esse istam formidinem: ut cum exactum sit ab aratore, tamen ne se commoveat, reliquis metus iudicii sit. Si iudicio a me vis exigere, remove Siculum magistratum: si hanc vim adhibes, quid opus est iudicio? Quis porro erit, qui non malit decumanis tuis dare, quod poposcit, quam ab aſſectis tuis quadruplo condemnari?

XIV. Illa vero præclara est clausula edicti, quod omnium controversiarum, quæ essent inter aratorem, & decumanum, si uter velit, edicit, se recuperatores daturum. Primum, quæ potest esse controversia, cum is, qui petere debet, aufert? & cum is non, quantum debetur, sed quantum commodum est, aufert? ille autem, unde ablatum est, iudicio suum recuperare

²⁸ Quis hunc audet] Objectionis occupatio per ironiam: *Idem*.

²⁹ Edixit, ut] Solutio objectionis. Verres lenis in aratores non fuit, sed durus. Probatur. Arator tantum dare decumano debet ex edicto, quantum decumanus petit. Si dare negat, per magistratum Siculum cogitur. Ergo si plus dederit arator, quam debeat; idque repetere velit, jam ad magistratum Siculum confugere non poterit, a quo nimirum solvere coactus est. *Idem*.

³⁰ Quid dereliquit] Id est, Quos igitur iudices Verres aratori reliquit, ad quos confugeret? Nullos, nisi suos affectas, a quibus aratorum damnabitur. Non igitur Verres in aratorem lenis, sed durus fuit. Hac Ciceronis responsione conturbatus Verres alio se detorquet. *Non istam est*, inquit, &c. Hanc ejus proleptum Cicerone, ex aratoris persona, dilemmate convellit. *Si iudicio a me aratore vis*, inquit, *exigere*, &c. *Idem*.

rare nullo modo potest? Deinde in hoc homo luteus, etiam callidus ac veterator esse vult, quod ita scribit, *Si uter volet, recuperatores dabo*. Quam lepide se furari putat? Utrique facit potestatem. Sed utrum ita scripserit, *Si uter volet*, an, *si decumanus volet*, nihil interest. Arator enim tuos istos recuperatores nunquam volet.

Quid? illa cujusmodi sunt, quæ ex tempore, ab Apronio admonitus, edixit? Q. Septitio, honestissimo homine, equiteque Romano, resistente Apronio, & affirmante, se plus decuma non daturum, exoritur peculiare edictum repentinum, ne quis frumentum de area tolleret, antequam cum decumano pactus esset. Ferebat hanc quoque iniquitatem Septitius, & imbri frumentum corrumpi in area patiebatur: cum illud edictum repente uberrimum & quaestuosissimum nascitur, ut ante Kalendas Sext. omnes decumas ad aquam³¹ deportatas haberent.

Hoc edicto non Siculi (nam eos quidem jam superioribus edictis satis perdidit, atque afflixerat) sed isti ipsi equites Romani, qui suum jus retinere se contra Apronium posse erant arbitrati, splendidi homines, & aliis pratoribus gratiosi, vincti Apronio traditi sunt. Attendite enim, cujusmodi edicta sint. *Ne tollat*, inquit, *ex area, nisi erit pactus*. Satis hæc magna vis est ad inique paciscendum. Malo enim plus dare, quam non mature ex area tollere. At ista vis Septitium, & nonnullos Septitii similes non coerces; qui ita dicunt: Non tollam potius, quam paciscar. His hoc apponitur: Deportatum habeas ante Kalendas Sext. Deportabo igitur. Nisi pactus eris, non commovebis. Sic deportandi dies præstituta tollere cogeat ex area. Prohibitio tollendi nisi pactus esset, vim adhibebat pacti, non voluntatem.

XV. Jam vero illud non solum contra legem Hieronicam, nec solum contra consuetudinem superiorum, sed etiam contra omnia jura Siculorum, quæ habent a senatu, populoque Romano, ne extra suum forum vadimonium promittere cogantur. Statuit iste, ut arator decumano, quo vellet decumanus, vadi-

³¹ *Ad aquam*] Ad litus freti Siculi, unde Romam avehantur.

vadimonium promitteret: ut hic quoque³² Apronio, cum a Leontinis usque Lilybæum aliquem vadaretur, ex miseris aratoribus calumniandi quaestus accederet. Quamquam illa fuit ad calumniam singulari consilio reperta ratio, quod edixerat, ut aratores jugera satiorum³³ suarum profiterentur. Quæ res cum ad pactiones iniquissimas magnam vim habuit, sicut ostendam, neque ad ullam utilitatem reipublicæ pertinuit: tum vero ad calumnias, in quas omnes inciderent, quos vellet Apronius. Ut enim quisque contra voluntatem ejus dixerat, ita in eum judicium de professione jugerum postulabatur. Cujus iudicii metu magnus a multis frumenti numerus ablati, magnæque pecuniæ coactæ sunt: non quo jugerum numerum vere profiteri esset difficile, aut amplius etiam profiteri, (quid enim in eo periculi³⁴ esse posset?) sed causa erat iudicii a postulandi, quod ex edicto professus non esset. Judicium autem quod fuerit isto pratore, si, quæ cohors, & qui comitatus fuerit, meministis, scire debetis. Quid igitur est, quod ex hac iniquitate novorum edictorum intelligi velim, Judices? Injuriæ factam sociis? at videtis. Auctoritatem superiorum repudiata? non audebit negare. Tantum Apronium isto pratore potuisse? confiteatur, necesse est.

XVI. Sed vos fortasse, quod vos lex commonet, id in hoc loco quaeritis, num quas ex hisce rebus pecunias cepit. Docebo, cepisse maximas, omnesque eas iniquitates, de quibus antea dixi, sui quaestus causa^b constituisse convincam, si prius illud propugnaculum, quo contra omnes meos impetus usurum se putat, ex defensione ejus dejecero. Magno, inquit, decumas vendidi. Quid ais? an tu decumas³⁵, homo audacissimi

³² *Ut hic quoque*] Sensus est. Ut hic, id est, hac in re quoque quaestus ex miseris aratoribus calumniandis (sic enim lego cum Hotom.) contractus accederet Apronio, cum, verbi gratia, ex Leontino agro, usque Lilybæum, id est, ex ultima parte Sicilia, ad partem huic oppositam, aliquem vadaretur, id est, cogeret sistere se in iudicio: nam aratores, ne tantum itineris emetiri cogerentur, malebant quavis, etiam iniquissima, conditione cum Apronio pacisci. *Hortensius*.

³³ *Jugera satiorum*] Declararent quot se vident jugera. *Idem*.

³⁴ *Periculi*] Nihil. Non enim ex jugerum numero, sed ex frugibus perceptis decumæ pendebantur. *Idem*.

^a *Lamb. pertinensendi*

^b *Viñ. Man. irrupisse. Lamb. reperisse.*

³⁵ *An tu decumas*] Quod vendidisti, id est, locavisti, decumarum nomine non potest appellari; nam decumæ sunt decimæ partes frumenti, quæ publicanis vendi solent: at

me atque amentissime, vendidisti? tu partes eas, quas te fenatus populusque Romanus voluit, an frustus integros, atque adeo bona, fortunaeque aratorum omnes vendidisti? Si palam praeco iussu tuo praedicaſſet, non decumas frumenti, sed dimidias venire partes, & ita emptores acceſſiſſent, ut ad dimidias partes emendas; ſi pluriſ vendidiſſes tu dimidias, quam caeteri decumas, cuiam mirum videretur? Quid vero, ſi praeco decumas pronuntiavit: re vera, hoc eſt, lege, edicto, conditione plus etiam, quam dimidia venierunt? tamen hoc tibi praclarum putabis, te pluriſ quod non licebat, quam caeteros quod oportebat, vendidiſſe?

Pluriſ vendidi decumas, quam caeteri. Quibus rebus id aſſecutus eſ? Innocentia? adſpice aedem Caſtoris³⁶: deinde, ſi audeſ, fac mentionem innocentiae. Diligentia? codicis lituras tui contemplare in Sthenii³⁷ Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligentem. Ingenio? qui teſtes interrogari priorum actione nolueris, & iis tacitum os tuum praebere malueris, quantumvis, & te, & patronos tuos, ingenioſos eſſe, dicito. Qua re igitur id, quod aiſ, aſſecutus eſ? Magna eſt enim laus, ſi ſuperiores conſilio vicisti, poſterioribus exemplum atque auctoritatem reliquiſti. Tibi fortaſſe idoneus fuit nemo, quem imitare. At te videlicet, inventorem rerum optimarum, ac principem, imitabantur omnes.

Quis aratorum, te praetore, decumam dedit? quis duas? quis non maximo ſe aſſectum beneficio putavit, cum tribus decumis pro una deſingeretur, praeter paucos, qui propter ſocietatem furtoꝝ tuorum nihil omnino dederunt? Vide, inter importunitatem tuam, ſenatuſque bonitatem, quid interſit. Senatus, cum temporibus reipublicae cogitur, ut decernat, ut altera decumae³⁸ exigantur; ita decernit, ut pecunia pro his decumis ſolvatur aratoribus: ut, quod plus ſumitur, quam debetur, id emi, non auferri putetur. Tu, cum tot decumas non ſenatus-conſulto, ſed novis edictis tuis, nefariſſeque initi-

tu non partes decumas, ſed Sicalum frumentum eideſdem totum vendidiſti: ergo, &c. I- dem.

³⁶ Aedem Caſtoris] De cuius ſaris teſtis

vide lib. I. cap. 49.

³⁷ Sthenii] Vide ſupra, II. 34.

³⁸ Altera decumae] Et hoc emptorum frumentum infra dicitur. Ferratius.

tutis exigeres, & eriperes: magnum te feciſſe arbitrabere, ſi pluriſ vendideris, quam L. Hortenſius, pater iſtius Q. Hortenſii, quam Cn. Pompejus, quam M. Marcellus: qui ab aequitate, ab lege, ab iſtitutis non receſſerunt?

XVII. An tibi uniuſ anni aut biennii ratio habenda fuit: ſalus provinciae, commoda rei frumentariae, ratio reipublicae in poſterum fuit negligenda? cum ita rem conſtitutam accipiſſes, ut & populo Romano ſatis frumenti ex Sicilia ſuppeditaretur, & aratoribus tamen arare, atque agros colere expediret? Quid effeciſti? quid aſſecutus eſ? Ut populo Romano, praetore te, nescio quid ad decumas accederet, deſerendas arationes relinquendaſque curaviſti. Succceſſit tibi L. Metellus. Tu innocentiſ, quam Metellus? tu laudis & honoris cupidior? Tibi enim conſulatus quarebatur, Metello paternus honor, & avitus negligebatur. Multo minoris vendidit, non modo, quam tu, ſed etiam, quam qui ante te vendiderunt.

Quaero, ſi ipſe excogitare non poterat, quemadmodum quam plurimo venderet: ne tua quidem recentia proximi praetoris veſtigia perſequi poterat, ut tuis praclaris, abſ te principe inventis, & excogitatis edictis, atque iſtitutis uteretur? Ille vero tum ſe Metellum minime fore putaviſſet, ſi te ulla in re imitatus eſſet: qui ab urbe Roma, quod nemo unquam poſt hominum memoriam fecit, cum ſibi in provinciam proficiſcendum putaret, literas ad Siciliae civitates miſit, per quas hortatur & rogat, ut arent, ut ſerant beneficio populi Romani. Hoc petit aliquanto ante adventum ſuum: & ſimul offendiſt, ſe lege Hieronica venditurum, hoc eſt, in omni ratione decumarum nihil iſti ſimile facturum. Atque haec, non cupiditate aliqua ſcribit adductus, ut in alienam provinciam mittat literas ante tempus: ſed conſilio, ne, ſi tempus ſationis praeteriſſet, granum in provincia Sicilia nullum haberemus. Cognoscite Metelli literas. Recita epistolam L. Metelli. LITERAE L. METELLI.

XVIII. Haec literae, Judices, L. Metelli, quas auდიſti, hoc, quantum eſt ex Sicilia frumenti hornotini³⁹ exaraverunt.

³⁹ Hornotini] Id eſt, huius anni. Nam dem anni; pro quo hornotini dixit Horat. Od. hornotinum dicebant veteres, quod erat ejuſ- dem anni. lib. 3. v. 3. & alibi bis. Hortenſius.

Glebam commosset in agro decumano Siciliae nemo, si Metellus hanc epistolam non misisset. Quid? Metello divinitus hoc venit in mentem: an ab Siculis, qui Romam frequentissimi convenerant, negotiatoribusque Siciliae doctus est? quorum, quanti conventus ad Marcellos, antiquissimos Siciliae patronos, quanti ad Cn. Pompejum, consulem designatum, ceterosque illius provinciae necessarios, fieri soliti sint, quis ignorat? Quod quidem iudicium nullo unquam de homine factum est, ut abiens accusaretur ab iis palam, quorum in bona, liberosque summum imperium, potestatemque haberet. Tanta vis erat injuriarum, ut homines quidvis perpeti, quam non de istius pravitate & injuriis deplorare, & conqueri malent. Quas literas cum ad omnes civitates prope suppliciter misisset Metellus: tamen antiquum modum rationis nulla ex parte assequi potuit. Diffugerant enim permulti, id quod ostendam: non solum arationes, sed etiam sedes suas patrias, istius injuriis exagitati, reliquerant.

Non mehercule criminis augendi causa dicam, Iudices: sed, quem accepi ipse oculis, animoque sensum, hunc vere apud vos, & ut potero, planissime exponam. Nam, cum quadriennio post in Siciliam venissem: sic mihi affecta visa est, ut haec terrae solent, in quibus bellum acerbum, diurnumque versatum est. Quos ego campos antea, collesque nitidissimos, viridissimosque vidissem, hos ita vastatos nunc, ac desertos videbam, ut ager ipse cultorem desiderare, ac lugere dominum videretur. Herbitensis ager, Ennensis, Murgentinus, Assorinus, Imacharensis, Agyrinensis, ita relictus erat ex maxima parte, ut non solum jugerum, sed etiam dominorum multitudinem quaeremus: Aetnensis vero ager, qui solebat esse cultissimus, & quod caput est rei frumentariae, campus Leoninus, cuius antea species haec erat, ut, cum oblitum vidissem, annonae caritatem non vereretur; sic erat deformis, atque horridus, ut in uberrima Sicilia parte Siciliam quaeremus.

⁴⁰ Modum] Modus in agro significat longitudinem, & latitudinem descriptam ac dimensam. Sic Horat. lib. 11. Sat. VII. 1. Hoc erat in votis; modus agri non ita magnus. Idem.

Labefactarat enim vehementer aratores jam superior annus: proximus vero funditus everterat.

XIX. Tu mihi etiam audes mentionem facere decumarum, tu in tanta improbitate, tu in tanta acerbitate, in tot & tantis injuriis? Cum in arationibus, & in earum rerum jure provincia Sicilia consistat, everfis funditus aratoribus, relictis agris, cum in provincia tam locuplete, ac referta, non modo rem, sed ne spem quidem ullam reliquam cuiquam feceris, aliquid te populare putabis habere, cum dices, te pluris, quam ceteros, decumas vendidisse? Quasi vero aut populus Romanus hoc voluerit, aut senatus hoc tibi mandaverit, ut, cum omnes aratorum fortunas decumarum nomine eriperes, in posterum fructu illo, commodoque rei frumentariae populum Romanum privares: deinde, si quam partem tuae praedae ad summam decumarum addidisses, bene de populo Romano meritis viderere. Atque haec perinde loquor, quasi in eo sit iniquitas ejus reprehendenda, quod propter gloriae cupiditatem, ut aliquos summa decumarum vinceret, acerbiorum legem, duriora edicta interposuerit, omnium superiorum auctoritatem repudiavit.

Magno tu decumas vendidisti. Quid, si doceo, te non minus domum tuam avertisse, quam Romam misisse, decumarum nomine? quid habet populare ratio tua, cum ex provincia populi Romani aequam partem tu tibi sumpsisset, atque populo Romano miseris? Quid, si duabus partibus doceo te amplius frumenti abstulisse, quam populo Romano misisse? tamenne putamus patronum tuum in hoc crimine cerviculam iactaturum ⁴¹, & populo se ad coronam ⁴² datum? Haec vos antea, Iudices, audistis: verum fortasse ita audistis, ut auctorem rumorem haberetis, sermonemque omnium. Cognoscite nunc, innumerabilem pecuniam frumentario nomine ereptam: ut simul illam quoque ejus vocem improbam agnoscat.

Tom. IV.

V u t i s ;

⁴¹ Cerviculam iactaturum] In Hortensio frequenter actionem & gestum (cujus ut scribit Valer. Maximus, ille perstudiosus fuit) reprehensum fuisse, Gellius & Quintilianus testatur. Hotom.

⁴² Populo ad coronam] Scribendum est,

ut Nannii codex offendit, populo, ac corana se daturus, id est, se committere, & quodam modo iactare multitudini. Coronam vocabatur circumstantem populi multitudinem, quae ad iudicium spectandi & audiendi causa convenerat. J. Lipsius.

tis; qui se uno quæstu decumarum omnia sua pericula redempturum esse dicebat.

XX. Audimus hoc jamdiu, Judices; nego quemquam esse vestrum, quin sæpe audierit, socios istius fuisse decumanos. Nihil aliud arbitror in istum falso esse dictum ab iis, qui male de isto existimarint, nisi hoc. Nam socii putandi sunt, quos inter res communicata est. Ego rem totam, fortunasque aratorum omnes, istius fuisse dico: Apronium, Veneriosque servos, quod isto prætoris fuit novum genus publicanorum, cæterosque decumanos, procuratores istius quæstus, & ministros rapinarum fuisse dico.

Quo modo hoc doces? quo modo ex locatione illa columnarum ⁴³ docui istum esse prædatum? opinor, ex eo maxime, quod iniquam legem, novamque dixisset. Quis enim unquam conatus est jura omnia, & consuetudinem omnium commutare cum vituperatione, sine quæstu? Pergam, atque insequar longius. Iniqua lege vendebas, quo pluris venderes. Cur, jam addidisti, & vendidisti decumis, cum jam ad summam decumarum nihil, ad tuum quæstum multum posset accedere, subito atque ex tempore nova nascebantur edicta? nam, ut vadimonium decumano, quocumque is vellet, promitteretur: ut ex area, nisi pactus esset, arator ne tolleretur: ut ante Kalend. Sext. decumas deportatas haberent: hæc omnia, vendidisti decumis, anno tertio te edixisse dico: quæ si reipublicæ causa faceres, in vendendo essent pronuntiata: quia tua causa faciebas, quod erat imprudentia prætermisum, id quæstu, ac tempore admonitus reprehendisti ⁴⁴.

Illud vero cui probari potest? te sine tuo quæstu, ac maximo quæstu, tantam tuam infamiam, tantum capitis tui, fortunarumque periculum neglexisse; ut, cum totius Siciliæ quotidie gemitus, querimoniasque audires; cum, ut ipse dixisti, reum te fore putares; cum hujusce judicii discrimen ab opinione tua non abhorreret; paterere tamen aratores indignissimis injuriis vexari, ac diripi? Profecto, quanquam es

⁴³ *Columnarum*] Quæ erant in æde Castoris. Vide I. 55.

⁴⁴ *Reprehendisti*] Revocasti: omisium an-

finguntur per imprudentiam, admonente quæstu fecisti. *Manutius*.

singulari crudelitate & audacia; tamen abs te totam alienari provinciam, tot homines honestissimos, ac locupletissimos, tibi inimicissimos fieri nolles, nisi hanc rationem, & cogitationem salutis tuæ, pecuniæ cupiditas, ac præsens illa præda superaret. Etenim, quoniam summam, & numerum injuriarum, Judices, vobis non possum exponere: singillatim autem de uniuscujusque incommodo dicere infinitum est: genera ipsa injuriarum, quæso, cognoscite.

XXI. Nympho est Centuripinus, homo navus, & industrius, experientissimus, ac diligentissimus arator. Is cum arationes magnas conductas haberet, (quod homines etiam locupletes, sicut ille est, in Sicilia facere consueverunt) easque magna impensa, magno instrumento tueretur: tanta ab isto iniquitate oppressus est, ut non modo arationes relinqueret, sed etiam ex Sicilia profugeret, Romamque una cum multis ab isto ejectis veniret. Fecit ut decumanus Nymphonem negaret ex edicto illo præclaro, quod nullam ad aliam rem, nisi ad hujusmodi quæstus pertinebat, numerum jugerum professum esse.

Nympho cum se vellet æquo judicio defendere, iste viros optimos recuperatores dat, eundem illum medicum Cornelium (is est Artemidorus Pergæus, qui in sua patria dux isti quondam & magister ad despoliandum Dianæ templum fuit) & haruspitem Volusianum, & Valerium præconem. Nympho, antequam plane constitit ⁴⁵, condemnatur. Quanti, fortasse quaritis. Nulla erat edicti poena certa. Frumenti ejus omnis, quod in areis esset. Sic Apronius decumanus, non decumam debitam, non frumentum remotum atque celatum ⁴⁶; sed tritici septem millia medimnum ex Nymphonis arationibus, edicti poena, non redemptionis aliquo jure tollit.

XXII. Xenonis Meneni, nobilissimi hominis, uxoris fundus erat, colono locatus. Colonus, quod decumanorum injurias ferre non poterat, ex agro profugerat. Verres in Xenonem

V u 2

judi-

⁴⁵ *Plane constitit*] Plantum factum omnino fuit, an professus revera numerum jugerum non esset. *Horvati*.

⁴⁶ *Celatum*] Quod Nympho removisset,

atque celasset, decumani fraudandi gratia. Non redemptionis, non aliquo jure, quod haberet ut publicanus; sed edicti poena. *I-dem*.